УДК 330.322 (477)

МЕХАНІЗМИ РОЗПОДІЛУ КОШТІВ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

КОРНІЄНКО В. І.
здобувач
Харків

Країна з перехідною економікою, яка програє «інноваційні змагання», залишається аутсайдером світової спільноти. Тому Україна може претендувати на належне їй за потенціалом місце в Європі і світі лише за умови, що вона виявиться здатною оволодіти інноваційним шляхом розвитку. Для цього треба створити соціально-економічні умови й стимули для організаційної конверген ції в українському суспільстві пріоритету системи цінностей науково-технічного розвитку і ідеології ринкових реформ.

Успішне функціонування вітчизняних підприємств на сучасному рівні розвитку економіки України безпосередньо залежить від активної інноваційної діяльності, ефективність якої значною мірою залежить від умов зовнішнього та внутрішнього середовища, фактори яких необхідно досліджувати та аналізувати в змінних умовах ринку.

Розвиток науково-технічного прогресу нерозривно пов'язаний із використанням результатів наукових досліджень у виробничій діяльності. Особливо значного розвитку цей процес набув у нинішньому сторіччі. Не менш важливим напрямком діяльності поряд із підтримкою наукових досліджень є процес використання результатів НДДКР на практиці. Саме швидкість застосування наукових досягнень у суспільному виробництві багато в чому визначає ефективність діяльності економічної системи, дає змогу отримати конкурентні переваги порівняно з іншими країнами в певному напрямі виробництва. Використання результатів наукових досліджень у виробництві здійснюється в ході інноваційної діяльності. Тому більш докладно розглянемо поняття «інноваційна діяльність«. Згідно із Законом України «Про інвестиційну діяльність»: інноваційна діяльність визначається як «одна з форм інвестиційної діяльності», що здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу. Ця діяльність охоплює: випуск і розповсюдження принципово нових видів техніки й технології, реалізацію довгострокових науково-технічних програм, розробку і впровадження нової, ресурсозберігаючої технології, призначеної для поліпшення соціального й екологічного становища. Але, нажаль, в Україні далеко не всі підприємства становляться на інноваційний шлях розвитку (*табл. 1*).

Дані табл. 1 свідчать про те, що у 2009 р. інноваційною діяльністю у промисловості займалися 1411 підприємств, або 12,8% загальної кількості обстежених промислових (у 2008 р.– 1397 підприємств, або 13%).

Загалом у період 2006 – 2008 рр. інноваційною діяльністю займалися 2099 промислових підприємств, або 19,1% загальної кількості обстежених промислових. Із загальної кількості інноваційно активних підприємств майже 78% здійснювали придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, 26,5% – навчальну підготовку персоналу для інноваційної діяльності, 22,7% – внутрішні НДР, 13% займались ринковим запровадженням інновацій (з урахуванням ринкового дослідження та рекламної кампанії), 12,7% – придбали зовнішні НДР, 12,6% – придбали нові технології та інші види знань для розвитку нових або вдосконалених продуктів, у т. ч. за договорами щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності, 22,7% – займались іншими видами діяльності, що пов'язані зі створенням та впровадженням інновацій.

У цей період інновації впроваджували 1590 підприємств (14,5% серед обстежених промислових): нові або суттєво вдосконалені товари – 1186 підприємств (10,8%), з яких 378 (3,4%) – товари, що були новими для ринку

України та 988 (5 – нові лише для підприємства; нові або суттєво вдосконалені виробничі процеси – 1181 підприємство (10,7%), у т. ч. 1070 (9,7%) – запроваджували нові або вдосконалені методи обробки або виробництва продукції, 219 (2%) – нові або вдосконалені методи логістики, доставки або розповсюдження продукції та 331 (3%) – нову вдосконалену діяльність із підтримки процесів, таких як система матеріального обслуговування або операції щодо закупівель, обліку або розрахунків. Нові організаційні методи у своїй діяльності, організації робочих місць або зовнішніх зв'язків запровадили 460 підприємств (4,2%). Випробували та запровадили нові маркетингові концепції у свою діяльність 456 підприємств (4,1%).

прав на патенти, ліцензіями на використання винаходів, промислових зразків, корисних моделей (4); 31 – за угодами на придбання технологій та ноу-хау (10); 16 – разом з цілеспрямованим прийомом на роботу кваліфікованих фахівців (3).

Як видно з *табл. 2*, більша частка підприємств (892, або 63,2%), які займалися інноваційною діяльністю – це дрібні підприємства з кількістю працюючих не більше 250 чоловік. Великих підприємств (більше 1000 працівників), які наразі потребують технологічного та інноваційного переобладнання, нараховується тільки 184 (13,0%). Але якщо подивитися з іншого боку, тобто який відсоток підприємств займався інноваційною ді-

Таблиця 1

Динаміка розподілу інноваційних підприємств за видами економічної діяльності у 2009 р. (одиниць)

Галузі економіки	Усього	З них займалися інноваційною діяльністю	Напрями проведених інновацій						
			Внутрішні НДР	Зовнішні НДР	Придбання машин та обладнання	Інші зовнішні знання	Навчання та перепідготовка кадрів	Ринкове запровадження інновацій	Інші
Промисловість України	10995	1411	240	137	767	90	263	120	199
Добувна промисловість	633	35	2	8	19	2	10	3	5
Переробна промисловість	9379	1316	236	122	697	86	242	117	188
у т. ч., виробництво харчових продуктів, напоїв	2594	336	15	19	191	21	53	22	42
Хімічна та нафтохімічна	810	166	41	24	91	17	33	16	22
Виробництво неметалевої мінеральної продукції	883	74	8	2	34	4	8	5	10
Металургія	826	108	15	13	57	2	19	9	18
Машинобудування	1925	406	142	54	208	31	99	54	70
Інші галузі промисловості	459	48	2	–	27	4	8	5	6
Виробництво електроенергії, газу та води	983	60	2	7	51	2	11	–	6

Нові методи продажу освоїло (здійснювали маркетингову інновацію) 251 підприємство. У свою чергу нові організаційні методи в діяльності підприємства, організації робочих місць або зовнішніх зв'язків упровадили (здійснювали організаційну інновацію) 233 підприємства.

З метою здійснення нововведень 191 підприємство придбало 1165 нових технологій, з яких 534 за межами України (у 2008 р.– 835 і 232 технології). Із загальної кількості технологій 656 придбано з устаткуванням, з яких 478 за межами України; 383 – як результат досліджень і розробок (37); 66 – за договорами на придбання

яльністю з числа наявних, то ми бачимо, що з 52 найбільших підприємств (більше 5000 працюючих) 30, або 57,7% займалися інноваційною діяльністю, від 1000 до 5000 – 37,1%, 500 – 1000 – 31,9%, 250-500 – 18,7%, 100 – 250 – 14,9%, 50 – 100 – 11,9%, дрібні менше 50 чоловік – тільки 6,2%. Тому очевидно, що ефективно і широкомасштабно займатися впровадженням досягнень науково-технічного прогресу, реалізацією довгострокових науково-технічних програм, розробкою і впровадженням нової, ресурсозберігаючої технології, можуть тільки великі спеціалізовані підприємства.

Таблиця 2

Групування промислових підприємств за розмірами та напрямами інноваційної діяльності у 2009 р. (одиниць)

Чисельність працюючих, осіб	Усього	З них займалися інноваційною діяльністю	Напрями проведених інновацій						
			Внутрішні НДР	Зовнішні НДР	Придбання машин та обладнання	Інші зовнішні знання	Навчання та перепідготовка	Ринкове запровадження інновацій	Інші
Промисловість України, всього	10995	1411	240	137	767	90	263	120	199
Менше 50	4614	287	24	6	150	9	40	10	20
50 – 99	2127	253	30	9	128	12	26	11	21
100 – 249	2356	352	59	25	173	18	54	25	48
250 – 499	921	172	30	20	90	17	43	16	24
500 – 999	510	163	39	21	103	10	36	25	32
1000 – 4999	415	154	48	44	101	19	51	27	40
5000 і більше	52	30	10	12	22	5	13	6	14

У 2009 р. із загального числа інноваційно активних підприємств 83,6% були успішними інноваторами (впровадили у виробництво нові види продукції та інноваційні процеси), що на 1,7% більше, ніж у 2008 р. Більш ніж половина цих підприємств вивела на ринок України товари, що є новими або значно поліпшеними за їх властивостями або способами використання (614 підприємств). Кількість найменувань такої продукції становила 2685, з яких 26,8% – нові виключно для ринку.

Інноваційні процеси впроваджували 540 підприємств. Найбільша їх частка припала на відкриті акціонерні товариства (27,2%) та підприємства з чисельністю працюючих 100 – 249 осіб (23,5%). Ними було впроваджено 1893 нові або вдосконалені методи обробки або виробництва продукції, з яких 753 маловідходні і ресурсозберігаючі. Із загальної кількості таких підприємств 101 – впроваджувало нові методи логістики, доставки або розповсюдження продукції та 155 – нову або вдосконалену діяльність із підтримки процесів, таких як системи матеріального обслуговування або операції щодо закупівель, обліку або розрахунків.

Загальний обсяг інноваційних витрат у 2009 р. становив 7,9 млрд грн проти 12 млрд грн у 2008 р., або на 52% менше, але ж у 4,5 раза перевищує їх у 2000 р.

На дослідження і розробки підприємства витратили 846,7 млн грн, з яких на проведення науково-дослідних робіт (далі – НДР) власними силами – 633,3 млн грн та на придбання результатів НДР – 213,4 млн грн; на придбання машин, і обладнання та комп'ютерної техніки і програмного забезпечення для виробництва нових і значно вдосконалених продуктів та процесів було витрачено 4974,7 млн грн; на придбання інших зовнішніх знань – 115,9 млн грн, на навчання та підготовку персоналу для розробки та запровадження нових або значно вдосконалених продуктів і процесів, діяльність щодо ринкового запровадження інновацій та інші роботи, пов'язані зі створенням та впровадженням інновацій – 2012,5 млн грн.

Із загального обсягу фінансування впровадження інновацій (7,9 млрд грн) найбільша його частка (6,3 млрд грн, або 79,2%) припадала на великі підприємства, тобто з кількістю працюючих 500 чоловік і більше, 4,3

Таблиця 3

Динаміка розподілу витрат за напрямами інноваційної діяльності у 2009 р. (одиниць)

Напрями інноваційної діяльності	2000 р.		2005 р.		2008 р.		2009 р.	
	Млн грн	%	Млн грн	%	Млн грн	%	Млн грн	%
Усього	1760,1	100,0	5751,6	100,0	11994,2	100,0	7949,9	100,0
Дослідження і розробки	266,2	15,1	612,3	10,6	1243,6	10,4	846,7	10,7
Придбання нових технологій	163,9	9,3	243,4	4,2	421,8	3,5	115,9	1,4
з них: права на патенти, ліцензії	43,7	2,5	68,9	1,2	–	–	–	–
права на безпатентні ліцензії, ноу-хау та ін	29,1	1,6	991,7	17,3	–	–	–	–
Придбання засобів виробництва	1074,5	61,0	3149,6	54,8	7664,8	63,9	4974,7	62,6
Маркетинг, реклама	82,1	4,7	376,7	6,5	–	–	–	–
Інші	100,6	5,8	377,9	6,6	2664,0	22,2	2012,6	25,3

Таблиця 4

Групування промислових підприємств за розмірами та обсягами фінансування впровадження інновацій у 2009 р. (тис. грн)

Чисельність працюючих, осіб	Усього	Напрями проведених інновацій				
		Внутрішні НДР	Зовнішні НДР	Придбання машин та обладнання	Інші зовнішні знання	Інші
Промисловість України, всього	7949907,9	633343,8	213365,4	4974742,9	115915,4	2012540,4
Менше 50	101372,0	925,4	2978,6	93176,3	1014,4	3277,3
50 – 99	108367,4	8811,2	5994,4	75931,3	1916,6	15713,9
100 – 249	902569,9	43270,8	15450,0	708761,3	5771,7	129316,1
250 – 499	538676,5	17138,8	7356,6	401750,4	37870,6	74560,1
500 – 999	1992868,9	64261,1	19241,3	727552,1	3330,5	1178483,9
1000 – 4999	3088020,4	216343,1	109532,9	2155712,5	60441,6	545990,3
5000 і більше	1218032,8	282593,4	52811,6	811859,0	5570,0	65198,8

млрд грн, або 54,2% – на підприємства – більше 1000 чоловік, 3,1 млрд грн (38,8%) – на підприємства – від 1000 до 5000 працюючих. У розрізі напрямів проведених інновацій більшу їх частку 4,97 (62,6%) було витрачено на придбання машин та обладнання.

ВИСНОВКИ

З 52 найбільших підприємств (більше 5000 працюючих) 30, або 57,7% займалися інноваційною діяльністю, від 1000 до 5000 – 37,1%, 500 – 1000 – 31,9%, 250 – 500 – 18,7%, 100 – 250 – 14,9%, 50 – 100 – 11,9%, дрібні менше 50 чоловік – тільки 6,2%. Тому очевидно, що ефективно і широкомасштабно займатися впровадженням досягнень науково-технічного прогресу, реалізацією довгострокових науково-технічних програм, розробкою і впровадженням нової, ресурсозберігаючої технології, можуть тільки великі спеціалізовані підприємства. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Зубець М. В. Виклад звітної доповіді на загальних зборах Національної академії агарарних наук України // Економіка АПК.– 2011.– № 1.– С. 3 – 11.

2. Инновационные факторы развития агропродовольственной системы России // Економіка АПК.– 2011.– № 1.– С. 149 – 155.

3. Статистичний збірник. Сільське господарство України у 2009 р.– Держкомстат України.– К.: Техніка, 2010.– 319 с.

4. Статистичний щорічник України за 2009 рік. Статистичний збірник.– К.: Держкомстат України, 2010.– 566 с.